

Συναξάρι τοῦ ἁγίου ἱερομάρτυρος Ἰωσήφ, Μητροπολίτου
Θεσσαλονίκης, + 3 Ἰουνίου.

Ὁ Ἅγιος Ἱερομάρτυς Ἰωσήφ (Ἀντωνόπουλος) καταγόταν ἀπὸ τὴν Δημητσάνα τῆς Πελοποννήσου, ὁποῖα ἀνέδειξε ἰδιαίτερα κατὰ τὴν περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ἀξιόλογους ἄνδρες, πού ἐργάστηκαν τόσο στό χῶρο τῆς Ἐκκλησίας ὅσο καί γιὰ τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ Γένους. Διετέλεσε Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης κατὰ τὴ δύσκολη περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας καί ἰδιαίτερα κατὰ τοὺς χρόνους πρὶν ἀπὸ τὴν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως. Κατὰ τὴν ἔναρξη αὐτῆς συνελήφθη ἀπὸ τοὺς Τούρκους καί ἐθανατώθηκε· γι' αὐτό καί θεωρεῖται ὡς Ἐθνομάρτυς. Ὅμως στὴ συνείδηση τοῦ Χριστιανικοῦ πληρώματος τῆς Θεσσαλονίκης ἔχει καθιερωθεῖ καί τιμᾶται ὡς Ἱερομάρτυς.

Ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ προερχόταν ἀπὸ τὴ γνωστὴ οἰκογένεια τῶν Ἀντωνόπουλων, ὁποῖα προσέφερε πολλά στὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Μέχρι πρόσφατα ὑπῆρχε ἀποψη ὅτι ἔφερε τὸ ἐπώνυμο Δαλιβήρης, ὥσπου ἐδημοσιεύθηκαν τὰ Ἀπομνημονεύματα τοῦ Κανέλου Δεληγιάννη, ὅπου, ἀναφερόμενος ὁ Κανέλος στό γεγονός τῆς ἰδρύσεως πυριτιδόμυλων στὴ Δημητσάνα, λέγει

ὅτι στήν προσπάθεια αὐτή τῶν δύο ἀδελφῶν, τοῦ Νικολάου καί τοῦ Σπυριδῶνα Σπηλιωτοπούλου, συνέβαλε σημαντικά καί ὁ προκριωτέρος τῆς πόλεως «Ἀθανάσιος Ἀντωνόπουλος, ἀδελφός τοῦ Ἰωσήφ μητροπολίτου Θεσσαλονίκης, ὅστις ἐφονεύθη ἀπό τόν σουλτάνον εἰς Κωνσταντινούπολιν μετὰ τοῦ ἀοιδίμου Πατριάρχου Γρηγορίου, τοῦ Δέρκων, Ἐφέσου καί ἄλλων ἀρχιερέων...».

Τήν πρώτη μόρφωσή του ὁ Ἰωσήφ πιθανότατα τήν ἔλαβε στή γενέτειρά του, ὅπου ἄλλωστε καί πρῖν τή σύσταση τῆς γνωστῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς ἐλειτουροῦσε ἀνεπίσημα σχολεῖο. Ἄγνωστος παραμένει ὁ τόπος ὅπου συνέχισε τίς σπουδές του· πιθανότατα μετέβη στή Σμύρνη, ὅπου συνήθιζαν νά καταφεύγουν πολλοί ἀπό τή γενέτειρά του, ὅπως π.χ. ὁ Γρηγόριος ὁ Εὐ, ἀλλά καί οἱ ἰδρυτές τῆς σχολῆς τῆς Δημητσάνας. Ἐνας ἄλλος τόπος πού προσέλκυε πολλούς νέους προερχόμενους ἀπό τή Δημητσάνα ἦταν Κωνσταντινούπολη, ὅπου διέμεναν πολλοί πλούσιοι ἔμποροι καταγόμενοι ἀπό αὐτή. Ἀλλά καί τό Ἅγιον Ὄρος ἀποτελοῦσε ἕναν σημαντικό πόλο ἔλξεως. Σέ κάποιον λοιπόν ἀπό αὐτούς τούς χώρους ὁ Ἰωσήφ συμπλήρωσε τή μόρφωσή του, γιά τήν ὁποία ἄλλωστε ὁ μοναχός Χριστόφορος ὁ Προδρομίτης σημειώνει: «*ίκανήν παιδευσιν, τήν τε θύραθεν καί μάλιστα τῶν καθ' ἡμᾶς παιδευμάτων*».

Ἀργότερα, ὅταν ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' ἀνέρχεται στόν πατριαρχικό θρόνο, συναντοῦμε τόν Ἰωσήφ ὡς ἀρχιδιάκονο τοῦ Μητροπολίτου Ἐφέσου. Στή συνέχεια γίνεται Μέγας Πρωτοσύ-

γκελλος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐνῶ ἀπό τίς 20 Αὐγούστου τοῦ 1787 ἐξελέγη Μητροπολίτης Δράμας. Μεταξύ τῆς γενέτειράς του καί τῆς ἐκκλησιαστικῆς του ἐπαρχίας ὑπῆρχε ἕνας μυστικός στενός σύνδεσμος, ἀφοῦ πολλοί ἀπό τούς συμπατριῶτες του εἶχαν περάσει ἀπό τή Δράμα, ὅπως π.χ. ὁ Διονύσιος ὁ Α', ὁ ὁποῖος θεωρεῖται δεύτερος κτίτωρ τῆς μονῆς τῆς Εἰκοσιφοινίσσης, ὁ Γρηγόριος ὁ Ε', ὁ ὁποῖος κατέφυγε στήν ἴδια μονή, ὁ Μητροπολίτης Δράμας Ἀθανάσιος (1593-1608), ἀλλά καί πολλοί ἄλλοι.

Στό ἐξώφυλλο μιᾶς χειρόγραφης λειτουργίας τοῦ 1736 βρῖσκουμε μία ιδιόγραφη σημείωση τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ, πού φέρεται ὅτι εἶναι γραμμένη τό Μάρτιο τοῦ 1800. Στή σημείωση αὐτή ἀναφέρονται τά ὀνόματα ὅλων τῶν προκατόχων τοῦ Ἰωσήφ, ὁ ὁποῖος φαίνεται ὅτι προβαίνει σ' αὐτήν τήν ἐνέργεια ἀπό σεβασμό στή μνήμη ὅλων ὅσοι ἀρχιεράτευσαν ἐνωρίτερα στήν ἴδια Μητρόπολη καί ιδιαίτερα τῶν συμπατριωτῶν του.

Ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ διακρινόταν ιδιαίτερα γιά τή μόρφωσή του, τήν εὐσέβεια καί τήν ἐργατικότητά του. Συνέβαλε μάλιστα οἰκονομικά στήν ἔκδοση διαφόρων ἔργων, ὅπως τῆς Ἐπιτομῆς χρονολογικῆς τῆς Γενικῆς Ἱστορίας,

ἐκ τῆς Γαλλικῆς εἰς τὴν μετέραν μετενεχθείσης διάλεκτον μετὰ πλείστων σημειώσεων ἐπαυξηθείσης ὑπὸ τοῦ φιλογενοῦς Λάμπρου Ἀντωνιάδου, τοῦ ἐκ Μοισίας καὶ τῆς Γεωγραφίας τοῦ Διονυσίου Πύρρου τοῦ Θετταλοῦ, ὅποια ἐκδίδεται γιὰ πρώτη φορά τό 1818. Ἐπίσης προέτρεψε τόν Ὅσιο Νικοδήμο τόν Ἁγιορείτη στή σύνταξη τοῦ Συναξαριστοῦ, τὴν ἐκδοσὴ τοῦ ὁποίου εἶχε ὑποσχεθεῖ νά χρηματοδοτήσῃ. Πράγματι, μετὰ τὴν κοίμησιν τοῦ Ὁσίου Νικοδήμου, τό 1819, ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ ἐκπλήρωσε τὴν ὑπόσχεσίν του, ἐπιθυμώντας μόνο νά παραμείνῃ μυστικὴ προσφορὰ του. Τέλος, ἐνίσχυσε οἰκονομικά καὶ τὴ σχολὴ τῆς γενέτειράς του.

Ἀπὸ τό φθινόπωρο πιθανότατα τοῦ 1808-1809 ὁ Ἰωσήφ μετεῖχε στήν Πατριαρχικὴ Σύνοδο ὡς Μητροπολίτης Δράμας. Κατὰ τὴ διάρκειαν αὐτῆς τῆς περιόδου συναντοῦμε τὴν ὑπογραφή του σέ διάφορα συνοδικὰ ἔγγραφα, μεταξύ τῶν ὁποίων καὶ στό ἔντυπο σιγίλλιον τοῦ Πατριάρχου Καλλινίκου Ε', τό 1809, πού συνιστᾷ ὑποταγὴν στήν ὀθωμανικὴ ἐξουσία τόσο στοὺς Μητροπολίτες ὅσο καὶ στοὺς Χριστιανούς.

Κατὰ τό Νοέμβριον τοῦ 1810, ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ μετατέθηκε στή Θεσσαλονίκη, γιὰ νά διαδεχθεῖ τόν ἀποθανόντα Ἐπίσκοπον Γεράσιμον. Ἡ Μητρόπολις τῆς Δράμας ἦταν μία πτωχὴ ἐκκλησιαστικὴ περιφέρεια σέ σχέση μέ τὴ Θεσσαλονίκη· ἔτσι προαγωγή αὐτὴ ἀποτελοῦσε μίαν πράξιν ἀναγνωρίσεως τῆς προσφορᾶς τοῦ Ἁγίου.

Ἀπὸ τὴν περίοδον τῆς ποιμαντορίας του στή Θεσσαλονίκη διασώζεται μίαν ἐνθύμησιν σ' ἓνα χειρόγραφο τοῦ 15ου-16ου αἰῶνος μ.Χ. πού ἀναφέρεται σέ κάποια ἐπίσκεψίν του στή μονὴ Βλατάδων. Ἀργότερα, τό 1815, σέ Κώδικα τοῦ 1789, πού ἀνήκε στό νάο τῆς Παναγούδας, εὐρίσκουμε μίαν σημείωσιν πού ἀναφέρει ὅτι ἐθεωρήθηκε ὁ λογαριασμός τοῦ ἐπιτρόπου Γ. Πάικου κατὰ τόν Ἰούνιον τοῦ 1815 ἐνώπιον τοῦ Ἀρχιερέως· στό τέλος ὑπάρχει ὑπογραφή τοῦ Μητροπολίτου «οὕτως ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ ὑποβεβαίωϊ».

Κατὰ τὰ ἔτη 1819-1821, ὁ Ἰωσήφ μετεῖχε καὶ πάλιν στήν Πατριαρχικὴ Σύνοδο, αὐτὴ τὴ φορά βέβαια ὡς Μητροπολίτης Θεσσαλονίκης. Ἐτσι συναντοῦμε τὴν ὑπογραφή του σέ ἀρκετὰ συνοδικὰ ἔγγραφα καὶ γράμματα, ὅπως στήν Ἐγκύκλιον τοῦ ἔτους 1820, τὴν ὅποια ἀπευθύνει ὁ Γρηγόριος ὁ Εὐρὸς πρὸς τόν Μητροπολίτην, τοὺς Ἐπισκόπους καὶ τό λαὸ τῆς Θεσσαλονίκης, μέ σκοπὸ νά μὴν παρασυρθοῦν ἀπὸ τό κίνημα τοῦ Ἀλῆ, ἀλλὰ νά παραμείνουν πιστοὶ στό Σουλτάνον. Ἐπίσης, τό 1821, ὁ Ἰωσήφ ὡς συνοδικὸς ὑπογράφει καὶ τὴν ἀφοριστικὴν ἐπιστολήν τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀπελευθερωτικοῦ ἀγῶνος. Αὐτὲς οἱ ἐνέργειαι τοῦ Ἁγίου δέν πρέπει, ὅπως ἔχει ἀποδειχθεῖ ἀπὸ τὴν ἱστορικὴν ἔρευναν, νά ἐκληφθοῦν ὡς προδοτικαί, ἀλλὰ νά ἐρμηνευθοῦν σέ συνδυασμὸν μέ τό ὅλον κλίμα τῆς

περιόδου και κυρίως μέ τό δύσκολο ρόλο πού εἶχε ἀναλάβει τό Πατριαρχεῖο ὡς προστάτης τοῦ Χριστιανικοῦ πληθυσμοῦ.

Μετά τήν ἔκρηξη τῆς Ἐπαναστάσεως στίς παραδουνάβιες περιοχές, ὁ Πατριάρχης διατάχθηκε διά φερμανίου, στίς 9 Μαρτίου, νά στείλει στήν Πύλη κάποιους ἀπό τούς προκρίτους Ἀρχιερεῖς. Ἴσως ὅμως αὐτό νά συνέβη, ὅταν ἐγνωστοποιήθηκε στό Σουλτάνο ἐξέγερση τῆς Πελοποννήσου, ὅποτε καί τοῦ ἐζητήθηκαν συγκεκριμένα πρόσωπα, διαφορετικά θά ὄφειλε νά θέσει καί τόν ἑαυτό του στήν ὁμάδα τῶν ἀποσταλέντων Ἀρχιερέων στήν Πύλη.

Μάλιστα οἱ συλλήψεις τῶν Ἀρχιερέων πρέπει νά ἔγιναν σταδιακά· πρῶτος πρέπει νά συνελήφθη καί νά ἐφυλακίσθηκε ὁ Ἐφέσου Διονύσιος, ἀφοῦ δέν συναντοῦμε τήν ὑπογραφή του σέ κανένα ἀπό τά πατριαρχικά ἔγγραφα πού ἀποκηρύσσουν τό κίνημα. Μετά ἀκολούθησαν ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος καί ὁ Ἀγχιάλου Εὐγένιος πού ἐθανατώθηκαν μαζί μέ τόν Πατριάρχη Γρηγόριο τόν Εὐ. Μετά τήν 10η Ἀπριλίου ἢ κατ' αὐτήν συνελήφθησαν καί ἐφυλακίσθηκαν στό Φοῦρνο τοῦ Μποσταντζήμπαση ὁ Δέρκων Γρηγόριος, ὁ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος, ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος καί ὁ Θεσσαλονίκης Ἰωσήφ. Ἡ φυλάκιση τῶν Ἀρχιερέων διήρκεσε γιά ἀρκετό χρονικό διάστημα. Στίς 27 Μαΐου, ὅταν ὁ Σουλτάνος ἐπληροφορήθηκε τήν πυρπόληση τοῦ τουρκικοῦ δικρότου στή Λέσβο, διέταξε πρὸς ἀντεκδίκηση τή θανάτωση τῶν φυλακισμένων. Ἔτσι, στίς 3 Ἰουνίου 1821, τά θύματα μαζί μέ τό δῆμιό τους μεταφέρθηκαν στήν εὐρωπαϊκή παραλία τοῦ Βοσπόρου, γιά νά ἐκτελεσθοῦν. Πρῶτος ἀπαγχονίσθηκε ὁ Τυρνόβου Ἰωαννίκιος στό Ἀρναούτκιοῖ, μετά ὁ Ἀδριανουπόλεως Δωρόθεος στό Μέγα Ρεῦμα, τρίτος ὁ Ἅγιος Ἰωσήφ στό Νεοχώρι, καί τέλος ὁ Δέρκων Γρηγόριος στά Θεραπειά.

Μετά τό θάνατο τοῦ Ἁγίου Ἰωσήφ, περιουσία του ἐδημεύθηκε καί ἔτσι ἐστερήθηκε καί σχολή τῆς πατρίδος του τήν οικονομική ἐνίσχυση πού ἐδεχόταν ἀπό αὐτόν. Τόν Ἰούλιο τοῦ ἴδιου ἔτους στό μητροπολιτικό θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης μετατέθηκε ὁ Αἴνου Ματθαῖος, ὁ ὁποῖος παρέμεινε μέχρι τό 1824.